

METODIKA VÝUKY POLITICKÉ GEOGRAFIE

VE VŠEOBECNÉM VZDĚLÁVÁNÍ

Dana Řezníčková, Lenka Pavelková (eds.)

Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova

Praha 2021

Metodika výuky politické geografie ve všeobecném vzdělávání

Metodika vznikla za finanční podpory Technologické agentury České republiky v projektu č. TL02000195 „Aplikace poznatků současného výzkumu politické geografie ve výuce geografie a sociálně-vědních předmětů na středních školách“.

Metodika byla v souladu s podmínkami „Metodiky hodnocení výsledků výzkumu a vývoje“ certifikována Národním pedagogickým institutem České republiky dne 19. 11. 2021 pod č. j. NPICR-182/2021/32-12.

Editorky: Dana Řezníčková, Lenka Pavelková

Autoři: Dana Řezníčková, Lenka Pavelková, David Hána, Lenka Hellebrandová, Kristýna Janurová, Libor Jelen, Michala Kafková, Alexandra Seidlová, David Vogt

Grafická úprava: Alexandra Seidlová

Aplikační garanti: Roman Veselský, Václav Černík (Gymnázium Žďár nad Sázavou), Jan Pravda (Gymnázium Chomutov), Lukáš Boček (Gymnázium prof. Jana Patočky, Praha)

Recenzenti:

Prof. RNDr. Robert Ištok, Ph.D.
RNDr. Barbara Baarová, Ph.D.

Rádi bychom také poděkovali všem učitelům a kolegům, kteří testovali aktivity obsažené v této metodice a komentovali první verze samotného textu.

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova

Praha 2021

ISBN 978-80-7444-091-5

Metodika je volně ke stažení na regpol.natur.cuni.cz.

Obsah

Předmluva	1
1. Výuka politické geografie	2
1.1 Politická geografie: funkční část celkové koncepce výuky	2
1.2 Vzdělávací strategie a doporučení národního i mezinárodního významu	3
1.2.1 Hlavní zaměření výuky politické geografie	5
2. Příklady metod výuky politické geografie	6
2.1 Promyšlené poznávání a řešení problémů	6
2.1.1 Zdroje dat relevantních pro výuku politické geografie	8
2.2 Aktivní oborové čtení	10
2.2.1 Metody aktivního čtení	14
2.2.2 Čtení a interpretace nelineárních textů	21
2.3 Metody podporující písemný projev žáků	25
2.3.1 Nelineární texty	25
2.3.2 Lineární texty	32
2.4 Metody procvičující vzájemnou komunikaci	33
3. Ukázky výukových aktivit	36
3.1 Migrační situace Česka	38
3.2 Film: Persepolis	42
3.3 Evropská integrace	44
3.4 Náhorní Karabach a vliv (nejen) Ruska	45
3.5 Politická aktivita žen	47
3.6 Analýza politických projevů	49
3.7 Separatismus a nacionalismus v umělecké tvorbě	53
3.8 Analýza textu legislativy	55
3.9 Členství v mezinárodních organizacích	58
3.10 Lidská práva	60
3.11 Novináři ve válečných oblastech	62
3.12 Události brexitu	64
3.13 Konflikt v Jemenu	67
3.14 Život obyvatel indiánské rezervace	70
3.15 Zahraniční politika Česka	73
3.16 Politická a ekonomická moc ve světě	76
3.17 Daňové ráje	78
3.18 Občané Evropské unie	80
3.19 Terénní výzkum: mapování graffiti	81
3.20 Politické konflikty ve městě	85
4. Vybraná témata politické geografie	87
4.1 Geopolitické problémy	87
4.1.1 Model geopolitického vidění světa z počátku 20. století	87
4.1.2 Geopolitické soupeření velmocí ve 21. století	88
4.1.3 Geopolitické velmoci podle velikosti armády a výdajů do zbrojení	89
4.1.4 Ruské blízké zahraničí	91
4.1.5 Geopolitika konfliktu v Sýrii	91
4.2 Evropská integrace	94

4.2.10	čem míra integrovanosti vypovídá? Jaký je vztah mezi délkou členství a integrovaností?	96
4.2.2	Význam integrovanosti – příklad Spojeného království.....	97
4.2.3	Integrovanost Česka.....	100
4.3	Mezinárodní integrace	102
4.4	Ohniska napětí a konflikty.....	107
4.5	Migrace	110
4.5.1	Terminologie	111
4.5.2	Migrace ve statistikách	111
4.5.3	Děti a migrace	113
4.6	Nerovnoměrný ekonomický a sociální rozvoj	114
4.7	Lidská práva	122
4.7.1	(Ne)uznávání lidských práv	122
4.7.2	Ratifikace lidskoprávních smluv.....	124
4.7.3	Role velmocí (na příkladu Číny) v otázce lidských práv	124
4.7.4	Práva žen, dětí a novodobé otroctví.....	126
4.7.5	Vývoj lidských práv ve střední Evropě v mezinárodním kontextu	126
4.7.6	Rada Evropy.....	128
4.8	Politické rozhodování.....	128
4.8.1	Referenda	129
4.8.2	Parlamentní volby v kontextu střední Evropy.....	130
4.8.3	Lokální demokracie v zemích EU 28.....	131
	Literatura.....	134
	Přílohy	140

Seznam exkurzů

Exkurz 1 – Hlavní témata globálního rozvojového vzdělávání	3
Exkurz 2 – Úryvek z rozhovoru politologa a novináře na téma	12
Exkurz 3 – Jednotlivé fáze metody SQ3R	15
Exkurz 4 – Chybějící otázky z rozhovoru o problémech Severní Ameriky	17
Exkurz 5 – Značky metody I. N. S. E. R. T	18
Exkurz 6 – Krátké úryvky z Hovorů s Janem Masarykem	20
Exkurz 7 – Demokracie skončí, protože lidé na ni nemají hlavu	21
Exkurz 8 – Příklady otázek a úkolů spojených s četbou a interpretací karikatur	24
Exkurz 9 – Úryvek z článku Sedm klíčů	30
Exkurz 10 – Příklady hodnotících kritérií písemných prací	33
Exkurz 11 – Správné, resp. možné odpovědi pracovního listu Migrace	40
Exkurz 12 – Příklad vyplněného pracovního listu	51
Exkurz 13 – Za oponou války, první úryvek	67
Exkurz 14 – Za oponou války, druhý úryvek	69
Exkurz 15 – Proces evropské integrace	95
Exkurz 16 – Brexit: náměty otázek a zdroje ke studiu	100
Exkurz 17 – Integrovanost Česka: náměty otázek a zdroje ke studiu	101
Exkurz 18 – Proč používat název Czechia?	106
Exkurz 19 – Migrace: příklady dalších zdrojů ke studiu	114
Exkurz 20 – Dodržování lidských práv: náměty otázek a zdroje ke studiu	123
Exkurz 21 – Čína a její vliv: náměty otázek a zdroje ke studiu	125
Exkurz 22 – Dodržování lidských práv ve světě: doporučená literatura	127
Exkurz 23 – Platnost a závaznost referenda podle zákona	129
Exkurz 24 – Lokální demokracie: doporučená literatura	132

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Sternbergův cyklus řešení problémů	7
Obrázek 2 – Příklad karikatury týkající se brexitu	24
Obrázek 3 – Kolo kvality života	28
Obrázek 4 – Myšlenková mapa na téma zahraniční politika Česka	29
Obrázek 5 – Myšlenková mapa na téma migrace	30
Obrázek 6 – Příklad struktury myšlenkové mapy	61
Obrázek 7 – Státy a jejich zařazení do databází daňových rájů	79
Obrázek 8 – Daňové ráje podle vybraných oblastí (výřez z mapového listu)	79
Obrázek 9 – Politické graffiti na Karlově mostě v Praze z roku 1989	83
Obrázek 10 – Koncentrace graffiti v zanedbané lokalitě pražských Holešovic	83
Obrázek 11 – Politické graffiti na směrovce k Pražskému hradu na Letné	84
Obrázek 12 – Mapa světa dle Mackinderovy teorie Heartland	88
Obrázek 13 – Geopolitické vztahy ve světě (2019)	89
Obrázek 14 – Výdaje na zbrojení: a) absolutně v mld. USD, b) relativně v % HDP	90
Obrázek 15 – Geopolitické vztahy v postsovětském prostoru	91

Obrázek 16 – Evropská mezinárodní integrační uskupení a vztahy mezi nimi.....	94
Obrázek 17 – Ekonomická, institucionální a občanská integrovanost států EU (a Spojeného království).....	98
Obrázek 18 – Vývoj počtu ozbrojených konfliktů ve světě dle regionů mezi roky 1946–2019.....	108
Obrázek 19 – Vymezení evropského jádra označované jako tzv. modrý banán.....	117
Obrázek 20 – Územní cíle Strategie regionálního rozvoje 2021+.....	118
Obrázek 21 – Globální strůjci úpadku lidských práv?	127

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Sedm sluhů aneb sedm základních otázek.....	26
Tabulka 2 – Hodnotící arch vybraných diskusních dovedností.....	34
Tabulka 3 – Přehled navržených výukových aktivit.....	36
Tabulka 4 – Výhody a nevýhody dat poskytovaných ČSÚ	39
Tabulka 5 – Možné odpovědi na otázky o konfliktu v Náhorním Karabachu	46
Tabulka 6 – Podkladové články pro aktivitu Události brexitu	64
Tabulka 7 – Jedna z variant alfa boxu.....	71
Tabulka 8 – Geopolitická matice konfliktu v Sýrii.....	92
Tabulka 9 – Institucionální, ekonomická a občanská integrovanost členských států v EU do roku 2020.....	99
Tabulka 10 – Základní pojmy tématu mezinárodní integrace.....	102
Tabulka 11 – Typy a příklady mezinárodních organizací.....	103
Tabulka 12 – Aspekty zahraniční politiky.....	105
Tabulka 13 – Příklad vyplnění explanačního schématu konfliktu: ukrajinsko-ruský konflikt.....	110
Tabulka 14 – Příklady dovedností potřebných pro interpretaci dat.....	112
Tabulka 15 – Data Českého statistického úřadu o imigrantech v Česku	113
Tabulka 16 – Základní pojmy tématu nerovnoměrného rozvoje.....	115
Tabulka 18 – Příklady regionů různých typů na různých hierarchických úrovních	116
Tabulka 19 – Daňové ráje podle kontinentů a počtu zdrojů, ve kterých jsou uvedeny...119	